

m o s a i c O P

Recuperació i dinamització agroforestal
de les muntanyes del Baix Llobregat

ANTECEDENTS

El projecte: “*MosaicOp. Un mosaic d’oportunitats: recuperació i dinamització agroforestal de les Muntanyes del Baix*” és fruit dels treballs d’indagació i participació realitzats en el context de la Taula d’Agricultura Metropolitana, impulsada per l’Àrea de Planificació Estratègica de l’Àrea Metropolitana de Barcelona i desenvolupada pel Centre per a la Sostenibilitat Territorial. Un procés que s’inicia el novembre de 2017 i que ha tingut dos Cicles Temàtics.

El primer Cicle (2017-2018) va orientar la Taula cap a una temàtica i localització concretes: “la recuperació agroforestal de les Muntanyes del Baix”. Mentre que el segon Cicle (2018-2019) ha assenyalat les línies estratègiques, objectius generals i projectes que es volen seguir per a la dinamització agroforestal d’aquesta zona. Uns resultats que es poden consultar en: <http://www.amb.cat/es/web/amb/govern-metropolita/planificacio-estrategica/taules-de-debat-i-participacio-dels-conflictes-socioecologics> i que han servit per seguir definint el Projecte.

L’avantprojecte que s’explica a continuació sorgeix, principalment, de les propostes de projectes esbossades a la Taula i d’un procés tècnic i consultiu posterior. Durant els mesos d’abril a juliol de 2019 s’han mantingut converses i s’han realitzat entrevistes a diferents persones del territori per tal de contrastar, reajustar i seguir perfilant el Projecte. I s’ha investigat sobre l’estat de la qüestió i sobre què s’ha fet en altres indrets. A més, s’ha elaborat una estratègia de finançament específica, que, en conjunt, és la que ha permès establir un calendari de treball i una fulla de ruta pels propers anys.

DESCRIPCIÓ GENERAL

Es tracta d’un projecte demostratiu situat a l’entorn de les Muntanyes de l’Ordal-Garraf, que presenta un mosaic agroforestal singular, amb diferents graus de conservació-abandó, sotmès a una elevada pressió urbanística i social i un alt risc d’incendis. Un projecte replicable que pretén dissenyar i impulsar un model de gestió i producció agroforestal per a les Muntanyes del Baix (MdBx), basat en la participació dels agents locals i l’organització col·lectiva, la visió integrada del sistema agroforestal i el desenvolupament territorial de qualitat.

Aquesta proposta respon a la necessitat de:

- recuperar els espais agroforestals com a sistemes humans i ecològics,
- la necessitat de valoritzar l’agricultura de muntanya com a activitat resilient en un context de canvi climàtic i com a prevenció d’incendis,
- la necessitat d’impulsar i evitar l’abandonament de les zones de muntanya que estan sota la influència d’una gran metròpoli,
- la necessitat de dissenyar i posar en pràctica models de gestió integrats,
- la necessitat d’implicació ciutadana i desenvolupaments territorials endògens i
- la necessitat d’assolir la sobirania alimentària dels territoris.

El projecte és innovador ja que presenta un enfocament territorial interdisciplinari i holístic, aplicant una metodologia basada en la construcció col·lectiva d'alternatives de dinamització agroforestal i unes accions que busquen implementar tècniques, mecanismes, fórmules organitzatives i activitats originals per a aquest context específic.

JUSTIFICACIÓ DEL PROJECTE

Context de partida

El mosaic agroforestal de les MbX es caracteritza per una dominància excessiva de la matriu forestal i un acusat abandonament dels conreus. Els boscos amb poca gestió silvícola es caracteritzen per ser irregulars, molt joves i amb una elevada biomassa aèria. Són principalment, boscos densos de pi blanc, però, també hi ha matollars termomediterranis i predesèrtics, i prats i herbassars (tot i que en una proporció molt menor). Hi ha una elevada diversitat vegetal, sobretot, d'elements florístics de les màquies i els alzinars.

El relleu és principalment abrupte i de morfologia càrstica, en el que predominen els sòls joves, poc edafitzats, amb poca capacitat retentiva i alta capacitat d'infiltració. En cinc municipis el risc d'erosió és alt (Sant Climent, Gavà, Viladecans, Sant Boi i Torrelles).

L'agricultura de muntanya està formada, bàsicament, per cirerers i altres conreus llenyosos (préssec, oliveres...) que es troben en feixes. També hi ha conreus herbacis a les zones planeres i vinyes. Hi ha prou explotacions apícoles, poques pastures permanents i els ramats d'oví i cabrim són pocs i irregularment distribuïts.

Hi ha 84 urbanitzacions i barris de muntanya i tot i que existeixen espais de protecció preventiva del mosaic agroforestal (PTMB) són susceptibles de ser urbanitzats a través de la planificació urbanística municipal (POUMs).

Problemes-objectius identificats

L'àrea de les Muntanyes del Baix té com a principal repte territorial la recuperació i dinamització econòmica i social de l'espai agroforestal i l'amenaça dels incendis forestals. Concretament, es detecta que:

- El mosaic agroforestal està desapareixent i les activitats que encara es mantenen perceben poques perspectives de futur.
- Hi ha reptes comuns entre les activitats agràries, ramaderes, de pasturatge i forestals (de producció, rendibilitat, plagues, relleu generacional, coordinació, infraestructures, pressió social), però, no masses actuacions conjuntes.

— Hi ha poc interès o implicació en la promoció agroforestal per part de certs agents (com propietaris forestals, consumidors, veïns, la ciutadania metropolitana). I un incipient discurs territorial que doni importància al mosaic agroforestal.

Per tot plegat, sorgeix la necessitat fonamental de viabilitzar i promoure el bon estat del mosaic agroforestal de les Muntanyes del Baix com a sistema socioecològic global.

Elements innovadors

Aquest avantprojecte es presenta en un context social, institucional i tècnic en el que ja s'està treballant per la dinamització agroforestal de les MdBx, des de diferents àmbits, agents i iniciatives. Per aquesta raó, la proposta busca donar resposta a les necessitats identificades, però, buscant la complementarietat i la coordinació amb lo existent. Alhora, vol explorar el potencial innovador del context i obrir noves perspectives de gestió agroforestal. En aquest sentit, l'aportació singular que fa el Projecte és:

— *Dissenyar i posar en pràctica models de gestió integrats.* Actualment, no hi ha cap experiència de gestió integrada que innovi en la conservació del mosaic agroforestal i la majoria de propostes amb un cert abast territorial estan principalment enfocades a la prevenció d'incendis forestals.

— *Abordar les problemàtiques identificades des d'una visió territorial, posant el mosaic agroforestal en el centre.* Encara no s'ha articulat un discurs que cohesioni i doni visibilitat a aquest territori ni al seu mosaic agroforestal.

— *Entrenar les capacitats deliberatives, organitzatives i col·laboratives dels agents implicats.* Les persones, entitats i administracions implicades en l'espai agroforestal tendeixen a funcionar de manera individual i fragmentada sense massa comunicació, coneixement ni coordinació entre elles.

— *Posar a debat propostes innovadores i no aplicades en altres indrets,* com per exemple, la proposta de ciència ciutadana sobre pol·linitzadors i comunitats vegetals o la certificació participativa com a fórmula de garantia de qualitat i pagament per serveis ambientals.

— *Promoure el paper actiu dels agents locals en la definició, implementació, co-gestió i avaluació de les actuacions territorials.* La participació dels agents sol quedar relegada al nivell consultiu i la implicació ciutadana al nivell divulgatiu i/o formatiu.

— *Reconèixer i donar espai als conflictes i a la seva gestió.* Els conflictes existents es solen abordar des de les administracions a través de regulacions i/o normatives o esdevenen problemes que persisteixen en el temps.

Beneficis esperats

La realització del Projecte ha de contribuir a millorar determinats aspectes de la realitat agroforestal de les MdBx:

- Construir i consolidar espais de governança útils per al procés previst i a llarg termini i/o per a altres situacions futures.
- Catalitzar la definició d'alternatives que trenquin amb la tendència actual d'abandonament del mosaic agroforestal.
- Recuperar part del mosaic agroforestal actualment abandonat i millora la productivitat i rendibilitat de les activitats agroforestals existents (hectàrees subjectes a "proves pilot").
- Enmarcar diverses de les iniciatives que ja s'estan impulsant en la zona en relació a l'espai agroforestal (biomassa, silvopastura, activitats de divulgació agroforestal).

Replicabilitat

Totes les accions que es dissenyin i posin en pràctica durant el Projecte, s'han de convertir en solucions permanents que continuïn en el temps i que es puguin sostenir per sí mateixes. Igualment, els espais de participació emprats. D'altra banda, es vol ampliar progressivament el radi d'acció del Projecte, tant en el propi territori de les MdBx com arreu. En aquest sentit, s'explorarà la replicabilitat del Projecte en altres zones i es redactarà una guia metodològica sobre com impulsar processos col·lectius per a la dinamització agroforestal.

Viabilitat de la proposta

L'avantprojecte aquí presentat s'ubica en un context favorable per a la seva aplicació i sostenibilitat:

- Hi ha antecedents que justifiquen el Projecte i que mostren una predisposició a implicar-s'hi.
- Hi ha un context institucional i social favorable als objectius general del Projecte.
- L'equip promotor té experiència i coneixement suficient en estratègies metropolitanes, nova cultura del territori, coordinació supramunicipal, mobilització social i processos participatius.
- Es contemplen mecanismes d'adaptabilitat i gestió de dificultats potencials com cronogrames adequats als ritmes dels participants, servei de resolució de conflictes, informes de seguiment i enquestes, i incidència en l'àmbit normatiu i de gestió administrativa.
- S'ha establert una estratègia de finançament assolible que sosté econòmicament el Projecte.

EIXOS DE TREBALL, ACCIONS I RESULTATS

Convertir els reptes del mosaic agroforestal de les MdBx en oportunitats de millora per tot el territori i per a les activitats productives que hi ha és un dels anhels principals d'aquest Projecte.

Línies de treball

Per a caminar en aquesta direcció es proposen quatre eixos de treball, tres dels quals es refereixen a aspectes diferents de la problemàtica i un quart que és transversal a tot el Projecte:

— *L1: Models integrats de producció agroforestal.* Augmentar i assegurar la capacitat productiva del mosaic agroforestal, creant i provant models productius que busquin la complementarietat i la sinèrgia entre activitats agroforestals.

— *L2: Comercialització conjunta i valorització econòmica agroforestal.* Assegurar la viabilitat econòmica de la professió agroforestal, buscant formes col·laboratives de comercialització i valoritzant econòmicament l'activitat agroforestal pels serveis ecosistèmics que realitza.

— *L3: Implicació social i coneixement agroforestal.* Augmentar el coneixement i l'interès pels espais agroforestals de les MdBx i la implicació social en la seva dinamització, guanyant complicitats entre els diferents agents del territori i donant a conèixer aquest sistema socioecològic.

— *L4: Acompanyament transversal del Projecte.* Facilitar el desenvolupament dels objectius i accions del Projecte i promoure la seva escalabilitat i impacte en el territori, emprant eines de difusió de resultats i de generació de coneixement i fent una gestió transformativa dels problemes que vagin sorgint.

Resultats esperats

— Introducció de nous camps d'estudi-acció (agroforesteria, compensació per pagament de serveis ambientals, ciència ciutadana, gestió comunitària...) en el context de les MdBx, i generació de coneixement pràctic.

— Diagnòstic sobre el mosaic agroforestal de les MdBx i la seva situació socioecològica.

— Base de dades centralitzada sobre iniciatives prèvies i actuals de producció, comercialització, gestió i divulgació agroforestal a les MdBx.

— Espais de participació consolidats i actius: Taula d'Agricultura Metropolitana, Grup Motor "Productors Agroforestals", Comissió tècnica de les Muntanyes del Baix.

— Prototips d'explotació i recuperació agroforestal integrats (6 casos).

— Recuperació de XX hectàrees de terreny corresponent al mosaic agroforestal actualment abandonat i millora de la productivitat i rendibilitat de les activitats agroforestals de XX productors del territori.

— Propostes i experiències de comercialització conjunta, ja sigui entre productors agroforestals i/o entre aquests i els consumidors, i tant locals com territorials.

— Disseny d'una certificació participativa com a fórmula de garantia de qualitat i de mecanismes de pagament pels serveis ambientals.

— Propostes d'actuació per millorar el coneixement i la implicació de la població en el manteniment del mosaic agroforestal.

— Establiment de sistemes de coordinació supramunicipal.

- Discurs territorial i dinamització del mosaic agroforestal.
- Guia metodològica per impulsar processos col·lectius de gestió agroforestal i catàleg de les diferents proves pilot desenvolupades.
- Mapa de conflictes i problemàtiques relacionades amb la recuperació i dinamització de l'espai agroforestal.

Accions previstes

ACCIONS	Models integrats de producció agroforestal	Comercialització conjunta i valorització agroforestal	Implicació social i coneixement agroforestal	Acompanyament transversal del Projecte
Recerca i Estat de la qüestió	<ul style="list-style-type: none"> - Conèixer estudis, exemples pràctics i tècniques específiques d'agroforesteria, adevesament i d'altres sistemes agroforestals integrats - Visita a experiències d'interès 	<ul style="list-style-type: none"> - Conèixer fórmules innovadores de comercialització conjunta, de marca de qualitat territorial o similars - Conèixer mecanismes de compensació econòmica per mantenir el mosaic agroforestal 	<ul style="list-style-type: none"> - Recerca d'experiències innovadores que impliquen a la població en la dinamització agroforestal i el seu coneixement. - Recull d'experiències de ciència ciutadana relacionades amb l'espai agroforestal 	<ul style="list-style-type: none"> - Coordinació general i amb els diferents promotors - Recerca de finançament - Seguiment i desplegament de les actuacions i d'avaluació de resultats - Recollir, sistematitzar i integrar la informació i coneixement que es vagi generant - Facilitar la posada en comú i transferència interna d'informació - Obrir processos de mediació i gestió de conflictes específics - Difondre els resultats del Projecte i crear aliances - Articular un discurs territorial - Avaluació de l'impacte del Projecte i
Diagnosi i Selecció de casos	<ul style="list-style-type: none"> - Estudi sobre el passat del mosaic agroforestal i del seu ús tradicional - Identificació de casos de gestió agroforestal integral i en bon estat del mosaic; zones amb activitat agroforestal amb potencial per a la col·laboració productiva; casos del mosaic agroforestal abandonat amb potencial per a la recuperació integrada 	<ul style="list-style-type: none"> - Anàlisi de les experiències de comercialització vigents i passades en les Muntanyes del Baix. - Recull d'iniciatives de comercialització "col·laboratives" que s'estan promovent a nivell metropolità. - Catalogació dels serveis ecosistèmics que realitzen els professionals agroforestals en el manteniment del mosaic de les MdBx 	<ul style="list-style-type: none"> - Recull i valoració de les experiències que s'estan impulsant o que s'han fet anteriorment en el territori - Identificar llocs estratègics del territori que poden esdevenir centres de referència en el context del projecte (masies patrimonials, espais de titularitat pública, seus d'entitats socials...). 	<ul style="list-style-type: none"> - Recollir, sistematitzar i integrar la informació i coneixement que es vagi generant - Facilitar la posada en comú i transferència interna d'informació - Obrir processos de mediació i gestió de conflictes específics - Difondre els resultats del Projecte i crear aliances - Articular un discurs territorial - Avaluació de l'impacte del Projecte i
Creació Grup Motor Productors agroforestals i Disseny participatiu	<ul style="list-style-type: none"> - Sessió 1: disseny participatiu de models integrats de producció agroforestal - Sessió 2: presentació i 	<ul style="list-style-type: none"> - Sessió 1: generació d'idees i propostes de comercialització conjunta - Sessió 2: valorar la proposta del distintiu "Producte mosaic" i/o 		<ul style="list-style-type: none"> - Recollir, sistematitzar i integrar la informació i coneixement que es vagi generant - Facilitar la posada en comú i transferència interna d'informació - Obrir processos de mediació i gestió de conflictes específics - Difondre els resultats del Projecte i crear aliances - Articular un discurs territorial - Avaluació de l'impacte del Projecte i

	<p>feed-back de les proves pilot (just abans de la seva implementació).</p> <p>- Sessió 3: seguiment de resultats, resolució de problemes i primeres avaluacions.</p> <p>- Realització de treball de camp i assessorament tècnic per cada un dels casos amb la col·laboració directa dels productors.</p>	<p>de començar un procés de certificació participativa.</p> <p>- Sessió 3: punt de trobada entre productors i consumidors (--> potencial creació del Grup Motor de Productors i Consumidors).</p>		<p>replicabilitat</p> <p>- Lobby del sector agroforestal perquè es modifiquin certes normatives que dificulten el Projecte (requalificacions a terreny forestal, limitacions de caps de bestiar, pressió urbanística, escorxadors, obradors, gestió burocràtica...).</p> <p>- Enquesta per detectar nous camps d'acció i campanya per guanyar adhesions a aquesta iniciativa</p>
<p>Participació- Sessions obertes ciutadania</p>		<p>- Sessió 1: a) generació d'idees de comercialització conjunta i identificació d'interessats.</p> <p>- Sessió 2: punt de trobada consumidors i productors</p>	<p>- Sessió 1: l b) valoració de les propostes existents i esbossades en relació a la sensibilització i coneixement agroforestal, i generació d'idees noves.</p>	
<p>Continuació Taula Agricultura Metropolitana i Desenvolupament del Projecte</p>	<p>- Sessió 1: generació d'idees sobre models integrats de producció i contrast de propostes específiques</p>	<p>- Sessió 2: indagació sobre condicions necessàries per a la comercialització conjunta i idees de coordinació amb altres iniciatives metropolitanes</p> <p>- Sessió 5: generació d'idees sobre mecanismes de compensació econòmica de serveis ecosistèmics i contrast de propostes específiques.</p>	<p>- Sessió 3: generació d'idees sobre maneres innovadores d'implicar a la població en la dinamització agroforestal</p>	<p>- Sessió 4 i 6: contrast de resultats, articulació de discurs i assessorament/i mplicació en la seva difusió.</p>
<p>Disseny tècnic i implementació</p>	<p>- Disseny tècnic de les proves pilot (plans tècnic d'actuació) a partir dels prototips elaborats participativament</p>			

	- Implementar els diferents models en diferents localitzacions del territori			
--	--	--	--	--

CRONOGRAMA I ESTRATÈGIA DE FINANÇAMENT

El Projecte preveu tenir una durada mínima de 4 anys i concentra en el primer any la majoria d'accions de "recerca-preparació", mentre que en l'últim només es focalitza en accions d'acompanyament transversal del Projecte. El primer eix de treball que s'impulsa és el L1 (Models integrats de producció), seguit de L3 (Implicació social i coneixement). Mentre que L2 (Comercialització conjunta) comença amb més força en el segon any del Projecte. No obstant, totes les línies estan presents des del començament i es tenen en compte les unes a les altres, gràcies a la continuació de la Taula d'Agricultura Metropolitana que durant el primer any realitza diverses sessions.

La temporització d'objectius i accions s'ha definit tenint en compte les necessitats i ritmes del context i dels processos socials, la naturalesa dels continguts i el calendari de convocatòries de finançament previstes, per tal de poder sincronitzar la feina amb la redacció de la sol·licitud.

Per tal de definir l'estratègia de finançament més adequada per tirar endavant el Projecte, s'han seleccionat i ordenat les convocatòries d'ajuts en funció de: a) els objectius i accions previstos, b) el cronograma de treball, c) el compliment dels requisits de la sol·licitud i d) la major probabilitat d'èxit.

S'ha considerat (almenys, per als primers dos anys de Projecte) que es manté l'aportació econòmica de l'AMB (en el marc de les "Taules"), per tal d'arrencar el Projecte i donar-li seguiment (tasques de definició i coordinació, accions inicials, presentació de convocatòries i realització de les Taules). El resultat és una estratègia de finançament que cobreix, en el seu conjunt, totes les necessitats econòmiques del Projecte i que va aportant aquests recursos a mesura que es van necessitant.

Una estratègia que consisteix, de manera resumida en:

Eixos	Ajuts que es sol·liciten	Quantia estimada que s'obté
Global	Partida pressupostària Àrea Planificació Estratègica AMB.	45.000 €/any

L1	Constitució Grups Operatius. PDR (Generalitat)	10.000€
L1	Realització de Projectes Pilot Grups Operatius	130.000€
L2	Ajuts a noves activitats econòmiques i projectes en l'àmbit de l'ECSS. AMB	6.000€
L2	Ajuts per a la transformació-comercialització de productes agrícoles i/o per activitats de demostració i informació. PNDR-FEADER	8.000€ (per activitat)
L3	Ajuts per a Projectes singulars. AMB	18.000€
L3	Ajuts per projectes de Ciència Ciutadana. FECYT	100.000€
Global	LIFE 2020	1.100.000€

